

HEDREHELY

KÖZSÉG

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT ÉS JAVASLAT

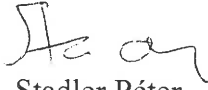
RÉGÉSZETI HATÁSTANULMÁNY TÁJI ÉS ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVÉDELEM

Tartalomjegyzék.

**Hedrehely Község Településrendezési Terve
Kulturális Örökségvédelmi Vizsgálat és Tanulmány.**

- 1./ Leírás a vizsgálatról és javaslatokról.
  11. Településtörténet
  12. Településszerkezet, tájhasználat
  13. Építészeti értékvizsgálat és javaslat.
  14. Régészet
- 2./ Régészeti hatástanulmány
- 3./ Műemlék épület és helyi védett építmények listája, műemléki környezet, régészeti helyek.
- 4./ Tervezői nyilatkozatok
- 5./ Fénykép felvételek :
  51. Helyi védett épületek, kereszték és szobrok.
- 4./ Helyszínrajz a műemlék és helyi védett épületek feltüntetésével
M = 1 : 4.000
- 5./ Helyszínrajz a régészeti helyekről. M = 1 : 10.000

Kaposvár, 2005.09. 20.

Dr. Stadler József
okl. építészmérnök
É-1 14-0018

Stadler Péter.
ép. mérnök
É-3 14- 0172

STADLER ÉPÍTÉSZ IRODA
7400 Kaposvár, Hunyadi J. u. 70.
Tel./Fax: 82/512-816
Adószám: 73604923-2-34

Hedrehely község kulturális örökségvédelmi hatásvizsgálat és tanulmányterv.

Településtörténet :

A település a régészeti leletek alapján a mai Hedrehely környéke már a római uralom idejében is lakott hely volt. Okleveles adatok azonban, csak a XIV. századtól kezdve vannak a községről. Az első adatok alapján az 1332-37 évi pápai tizedjegyzék alapján már plébániája is volt.. Az 1339 és 1364 évi oklevelekben Hedruch névalakban fordul elő. Az 1339-es évben I. Károly király a Héder nembeli Henrik bán fia János mester fiainak Miklósnak, Péternek és Henriknek, a Tamási család őseinek adományozza cserében más birtokokért. 1403 március 23.-án a Zsigmond uralmával elégedetlen urak, Nápolyi László párthívei, értekezletet tartottak itt és egy kiáltványt intéztek innen az ország lakosságához. Tamási László és testvére Henrik 1423-ban magtalan haláluk esetére, Zsigmond király beleegyezésével, vérrokonuknak, Serkei Lorántfi Györgynek és utódainak hagyományozták e helységet a többi uradalmaikkal egyetembe. Az 1443-as évben azonban Tamási Vajdafí Henrik a Héderváriakkal, Lőrincz nádorral és fiával Imrével, mint akikkel egy őstől származott, lépett örökösödési szerződésre és Hédervári Lőrincz nádort be is iktatták Hedrehely birtokába, amely ekkor már városi kiváltságokat élvezett. Újvári Miklós azonban a Hédervári család birtokait elfoglalván, egy részüket magának követelte, amire a Héderváriak pert indítottak ellene. 1445-ben az országnagyok a Tamásiak összes birtokát, közöttük Hedrehely mezővárost is, Serkei Lorántfi Györgynek ítélték oda, de 1446-ban Hunyadi János kormányzó a várost és hozzá tartozó uradalmat Emekei Miklósnak és Berekfalvi Zopa Péternek, majd 1448-ban az uradalom felét Berekfalvi Zopa Péternek és a többi berekfalvinak, továbbá Endrödi Somogyi Imrének és Tirvai Ugron Imrének adományozta. Ebbe a Szekcsői Herczeg család is belenyugodott. Az 1448-as évben még Tamási László özvegye is bírta a község egyes részeit. 1497-ben a Szekcsői Herczeg család birtokai között Hedrehely egyes részeit is felsorolják. Emőkei Miklós halálával uradalomnak őt illető része is Zopa Péterre és társaira szállott. 1462-ben Berekfalvi Zopa Imre maga részét Csapi Andrásnak zálogosította el. A középkorban a ferenczrendűeknek is volt itt kolostora, amely 1531-ben még megvolt, mert ez évben a rendnek nagyváradon tartott ülésén az itteni házfőnök is rész vett. 1536-ban. A szerzetesek közül említésre méltó Atyai Péter prior (1531) ő kezdte írni az első latin-magyar szótárt, amelyet a törökök előli menekülés miatt nem fejezhetett be. Az MTA könyvtárában „Gyöngyösi Latin - Magyar szótártörödé” néven ismert ez a mű. A Nemzeti Múzeumban több tárgy került a kolostor romjaiból is. Többek között növénydíszes faragott kő, XVI. Századbéli gótikus bronz gyertyatartó és arany pecsétyűrű.

Fajszi Ferenc, Bodó Farkas, Ellyewelgyi László, Ipoltyf János, Ewrdrw Máté voltak a földesurai, 1550-ben pedig Alya Mátyás. Az 1551-52 évi hadjárat folyamán a törökök Hedrehely várost is elfoglalták és feldúlták.. Ekkor pusztult el a ferences rendiek temploma és kolostora is.

Az 1554 évi török kincstári adólajstrom mindössze 7 házat említ, az 1567 évi pedig 14 házat talál ott.. Az 1660 évi dézsmaváltság jegyzék szerint a települést részben a szigligeti várhoz tartozónak mondja és részben az Istvánffy család tulajdonának. Zengel János 1692-ben volt földesura. Az 1715-ös évben 18 háztartás volt a településben és a kincstárhoz tartozott. 1726-ban a Lengyel és Mérey családok, 1767-ben Mérey Antal volt a földesura, 1776-ban pedig Vrancsics Pál ezredes, Sallér István, Spissich Sándor özvegye, Ságghy Dániel, Nagy Benedek, a báró Révay és a báró Colisius családok. Mérey József és Antal, Grussits Imre özvegye, Baranyai Imre özvegye és a Jankovics család is voltak itt birtokosok. A XVIII század végén 758 lakosa és tanítója is volt a településnek. A XIX század első felében gróf

Festetics Antal, a Spissich, a Márffy családok, továbbá Nagy Mátyás, Somogyi Lajos, Árvay László, Sárközi Lajos, a Gaál és az Igmándy családok voltak földesurai. Később gróf Festetics Kálmánnak, Vasdényey Imrének és Márffy Bélának voltak itt birtokaik.

A református egyház egyike a megye legrégebbi protestáns egyházainak. A szervezése már a XVI. Század második felében megkezdődött, de írásos feljegyzések csak 1643-tól találhatók. A község legrégebbi temploma a Böczöri -dűlőben lehetett a ferencrendi templom és kolostor pedig a község belterületén. A második református templom 1771-ben épült a lelkészi udvarban, a jelenlegi templom pedig 1898-ban.

A XIX század végére a XX. Század elejére a lakosság meghaladja az 1200 főt. Említésre méltó, hogy a lakosság egy része nem a mezőgazdaságból élt. A nagyobb településeken megtalálható iparágak mellett itt jelen voltak az agyagosok, fazekas mesterek, a gabona - baromfi és terménykereskedők, biztosítási ügynökök. Híres volt a község a hidegvérű loállományáról is. A II. világháború előtt 284 házban 278 pár fogatot tartottak nyilván. A református vallású, jómódú paraszt családoknak 20 hold körüli földje volt. A szegény és zsellér parasztcsaládok katolikusak voltak. A begyűjtés, beszolgáltatás éveit sok szenvedést hoztak, és az egykori nagy múltú mezőváros hanyatlása a szövetkezet szervezésével, az önálló tanács és felső tagozatos iskola megszűnésével folyamatossá vált.

Településszerkezet, tájhasználat :

A község a zselici dombság területén helyezkedik el Kaposvár várostól délnyugatra, 33 km távolságra. A község központi belterületéhez Újhedrehely, Bendepusztá, Saroltapusztá és Gyöngyös vasútállomás külterületi lakott helyek tartoznak. Vasútállomása és vasútvonala nincs, a megszüntetett Kaposvár- Barcs vasútvonal mentén is Hencse községben lévő vasútállomásról volt a vasút elérhetősége.

Közúton a Kadarkút - Szigetvár országos útról Hencse községből lecsatlakozva érhető el.

Éghajlatára a Zselicségre jellemző mediterrán hatások figyelhetők meg. A falú északi határa mentén a tüttőpusztai részen igen szép környezetű halastavak találhatók. A falú határa mezőgazdasági művelésre, erdőgazdaságra alkalmas. Táj adottságai az utóbbi években turisztikai fejlesztésre is lehetőséget nyújtottak. (tüttői halastavak, golf pálya.)

A település jellegét és szerepkörét az SMTT „ falú” minősítésben szabja meg, amely az ellátási kötelezettséget a község területére terjeszti ki.

A település szerkezetére a hosszan elnyúló észak-déli utcahálózat a jellemző. A központ a dombvonulaton helyezkedik el, és a beépített terület egy része a domb alatti völgyben húzódik.

A település legfőbb értéke a táji környezet, amelynek megőrzésére a településszerkezeti terv készítése során fontos szempontnak minősült.

Építészeti értékek :

A község műemlékét azok környezetét a mellékelt nyilvántartások és fénykép felvétel mutatják be. A község egyetlen műemléke a volt ferences kolostorrom, amely inkább régészeti területnek minősül, miután a műemléknek a föld felszínén nyomai nincsenek. Célszerű lenne a történeti hagyományok miatt is a kolostorrom feltárása és bemutathatósága.

A helyi építészeti értékekkel kapcsolatos megállapítások a fénykép felvételeknél találhatóak. Az vizsgálat alapján az alábbi általános megállapítások rögzíthetők

1./ A hagyományos lakóház épületek közül megtalálható a hosszázás beépítésű parasztház, és a jómódú polgárházak utca felé megnövelt „L” alakú lakóház típusa.

2./ A református templom a község hangsúlyos, meghatározó épülete, eredeti stílus jegyeit megőrizve került felújításra megfontolandó országos védettségre való felterjesztése.

3./ A község központban és a Hencse felé vezető út mentén lévő facsoport és fasor védelme a táji jellegzetessége miatt is indokolt.

Régészet :

A kulturális örökségvédelmi hatástanulmány külön régészeti fejezetet tartalmaz amelyhez néhány megjegyzés szükséges.

- A 6 db régészeti hely feltárásánál a régész nem minden esetben tudta meghatározni – elsősorban a belterületen – a helyrajzi számokat, ezeket a nyilvántartásban pótlásra kerültek.
- A régészeti területek védelme érdekében a településszerkezeti terven túl a szabályozási terv bel és külterületi tervei is tartalmazni fogják a régészeti területek lehatárolását. A helyi építési szabályrendeletben külön előírásokra kerül sor a régészeti területek védelme érdekében és a rendelet mellékletében a régészeti helyek helyrajzi számukkal együtt szerepelnek.

Kaposvár, 2005. szept. 20.

Dr. Stadler József
okl.ép.mérnök
É-1 14-0018

Stadler Péter
ép.mérnök
É-3 14-0172

STADLER ÉPÍTÉSZ IRODA

7400 Kaposvár, Hunyadi J. u. 70.

Tel./Fax: 82/512-816

Adószám: 73604923-2-34

**KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKTERÜLETI RÉSZ**

HEDREHELY

Készült: Hedrehely településrendezési tervéhez
Megrendelő: Stadler Építésziroda
Készítette: Archeosztráda Kft.

2005. október 14.

A tanulmány tárgya:

Hedrehely Község Önkormányzata a jogszabályi előírásoknak megfelelően hosszú távra szóló Településrendezési Tervet készített. Ehhez a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, mely a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze. A jelen régészeti tanulmány a rendelkezésünkre bocsátott térképen jelölt területeket foglalja magába.

Jelen munkát (azaz a jelen tanulmány részét és egészét is) a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A vagyoni jogok kizárólagos jogosultja az Archeosztráda Kft. A tanulmány vagy annak része sokszorosítása, átdolgozása, az abból való idézés, vagy bármely más formában történő felhasználása csak az Archeosztráda kft. és a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásával lehetséges. A szerzői jogi jogsértés büntetőjogi és kártérítési következményekkel járhat. A tanulmányt csak annak megrendelője jogosult a szerződésben meghatározott célra felhasználni, de azt nem jogosult átdolgozni, azt mások részére végzett szolgáltatás vagy mások részére készített tanulmány részeként felhasználni. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, a régészeti lelőhelyekre és a régészeti érdekű területekre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozása vagy továbbadása harmadik fél számára csak a szerző engedélyével, a 17/2002. (VI.21.) NKÖM rendelet 7. §, valamint a 47/2001. (III.27.) Kormányrendelet szabályai szerint történhet.

Törvényi környezet:

(A vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk, azaz a régészettel érintett területeken követendő eljárás, jogok és kötelezettségek)

A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény – örökségvédelmi törvény

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet – a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról

4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról

3/2003. (I. 25.) NKÖM rendelet – egyes lelőhelyek védetté nyilvánításáról (példa)

17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet – kulturális örökség hatósági nyilvántartásáról

3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – régészeti feltárásokról

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól

16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hivatal eljárásrendjéről

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet – a kulturális szakértők működési engedélyéről

BTK vonatkozó paragrafusai (216/b, 316, 324, 325. §)

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

1. fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
2. nyilvántartott régészeti lelőhelyek
3. régészeti érdekű területek.

1.) Védett régészeti területek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont

A KÖH engedélye szükséges védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyéb esetekben a KÖH szakhatóságként jár el. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) és (4) bekezdés a) pontjai

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez, a talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági, feltárások esetében hatósági) engedélye szükséges.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdések

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket – a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével – el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tárni.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltárásra vonatkozó szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, a régészeti feltárások végzésére jogosult intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltárással jogosult intézményeket a 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet 2. § sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén kisajátítás kezdeményezésére.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 14. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb területet érintő, 1 hektár területet vagy 500 m² épület-alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészítése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet melléklete. Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

1. Vizsgálat (értékmérés)

a.) történeti leírás, régészeti örökség

Hedrehely régészeti emlékeinek kutatása sokáig esetleges volt. Egy-egy szórványos kőbaltáról, római éremről, középkori tárgyról volt a szakmának tudomása. Néhány helyszíni szemle mellett legjelentősebb Magyar Kálmán 1973. évi ásatása a középkori ferences kolostor helyén.

2005 nyarán munkatársunk a növényzet miatt a felszíni megfigyelésekre kevésbé alkalmas körülmények között állapotfelmérő terepbejárást végzett. Munkája eredményeként gyarapodott a lelőhelyek száma, és a hatástanulmányt a lelőhelyek aktuális állapotának ismeretében tudtuk elkészíteni.

Jelenleg 6, térképen is ábrázolható hedrehelyi régészeti lelőhelyet ismerünk. Ez a szám a terület nagyságához és a földrajzi adottságokhoz viszonyítva igen alacsony. Rendszeres kutatások és leletbejelentések esetében a jövőben még legalább 8–10 új lelőhely előbukkanására lehet számítani.

(A régészeti összefoglalást a rendelkezésünkre álló szakirodalmi és múzeumi adatok alapján készítettük el. A forráshelyeket kívánságra pótlólag mellékeljük a hatástanulmányhoz.).

Hedrehely középkori történetét és régészeti emlékeit Magyar Kálmán részletesen feldolgozta (Kutatások a középkori Hedrehely területén. Somogy Megyei Múzeumok Közleményei 3, 1978. 161-185. old.), ezért eltekintünk a részletes tárgyalástól.

Hedrehely a 14. századi és a 15. század elejei forrásokban Hedre (Hedreh, Hedruch) alakban fordul elő. Mai névalakja 1437-ben tűnik fel. A német eredetű személynévből magyar névadással keletkezett helynév Árpád-kori eredetre utal. Későbbi birtoklástörténeti adatai szerint névadója a Héder nemzetség valamelyik 12–13. században élt tagja lehetett. 1339-ben I. Károly a Héder nembeli Tamási család őseinek adja Tamási várán és tartozékain kívül a Somogy megyei Hedruh nevű öröklött birtokukat. Ettől kezdve rövidebb időszakról eltekintve a Tamási Henrik 1444-ben bekövetkezett haláláig tartozékaival együtt a családé. A Tamási család kihalása után harc indult az örökségért, amelyből Újlaki Miklós került ki győztesen: Hedrehely is 1478-ig familiárisai kezén volt. Csak ezután érvényesíthették a Héderváriak a még

1443-ban kötött örökösödési szerződésüket, 1523-ig az övék volt a hedrehelyi uradalom. Az 1531-től induló rovásadó jegyzékek szerint különböző birtokosai voltak. Hedrehely jelentős település volt, 1443-ban mezővárosnak (oppidum) írják. Az 1333–1337. évi pápai tizedjegyzékben szereplő plébániatemplomát Magyar Kálmán egy 17. század végi összeírásban szereplő egykor két tornyú templom maradvánnyal azonosítja, amely szerinte az úgynevezett kisiskola mellett állt (3. lelőhely). A 15. század második felében ferences kolostor is épült, amelyet először csak 1504-ben említenek. A jelentős kolostort a török támadások miatt 1544–1546 között hagyták el a szerzetesek, végérvényesen Somogy megye török kézre jutásakor, 1554–1555-ben pusztulhatott el. A nyolcszög három oldalával záródó, megnyúlt szentélyű kolostortemplom alaprajza megegyezik a ferences rendi kolostorok szokásos alakjával (2. lelőhely).

Várkastélyáról hallgat a mezőváros birtoklása miatt keletkezett nagy számú 15. századi oklevél. Csak a már említett, 17. század végén keletkezett összeírásban olvashatunk egy kettős sánccal körülvett kastély maradványairól. Ennek részét képezhette a kolostortól északkeletre megmaradt sánc (1. lelőhely).

A település átvészelte a törökkort. A lakosság a reformációt követte, református gyülekezetére 1643-tól vannak adatok. A mezőváros a mai belterület alatt helyezkedett el (3. lelőhely).

A mezőváros kiterjedésének és szerkezetének tisztázásához, plébániatemplomának megismeréséhez, valamint a várkastély korának és rendeltetésének meghatározásához további régészeti kutatásokra van szükség.

b.) természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések

A település külterületén nagy a mezőgazdasági művelés alá eső területek aránya, ennek ellenére az ismert régészeti lelőhelyeknek csak kisebb része esik a szántott területrészekre. Ennek magyarázatát a kutatások hiányában kereshetjük. Hedrehely a Zselic nyugati szélén települt meg. A Gyöngyös-patak révén a Dráva vízgyűjtőjéhez tartozik. Ez a természetföldrajzi tényező a kezdetektől egészen a legutóbbi időkig meghatározta a falu településhálózatban elfoglalt helyét és kapcsolatrendszerét. A község középkori-kora újkori előzményének településszerkezetét nem ismerjük.

c.) településkép és utcaképek

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

d.) településszerkezet és területhasználat

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

e.) településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

f.) védettségek

- régészetileg védett területek:

A település közigazgatási határain belül külön rendeletben régészetileg védetté nyilvánított lelőhely nem található.

g.) az örökségi értékek elemzése

- nyilvántartott régészeti lelőhely és környezete:

A község közigazgatási területéről a középkort megelőző időből csak kevés szórványos leletet ismerünk. A kutatások előrehaladásával ez a helyzet minden bizonnyal megváltozik. Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van tudomásunk (beleértve a lokalizálhatatlan lelőhelyekről származó leleteket is).

Kor	Jelleg
Őskor általában	szórvány
Római kor	érmek

Középkor	templom
Árpád-kor	telepnyom
Árpád-kor – késő középkor – kora újkor	falu, mezőváros, templom, temető
Késő középkor	kolostor, várkastély? telepnyom

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább pedig a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. A beépített vagy felszíni kutatásokra egyéb okok miatt alkalmatlan területeken véletlenszerűen előkerült leletek esetében többnyire nincs lehetőség a lelőhely kiterjedésének megállapítására. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján jelenleg az azonosított lelőhelyekkel érintett területek az alábbiak (lelőhelyenként a helyrajzi számok).

Megjegyzendő, hogy a Megbízótól kataszteri térkép 1977-ben készült, utoljára 1998-ban vezették át az időközi változásokat. A hitelesítés 2005. áprilisában történt meg. **A településszerkezeti terv jóváhagyása előtt feltétlenül ellenőrizni kell az alább megadott helyrajzi számokat! Ennek hiánya súlyosan veszélyeztetheti a régészeti örökség elemeinek megőrzését!**

- 1.) 0255; 0258 / 1.
- 2.) 028 / 1; 028 / 3; belterület.
- 3.) Belterület.
- 4.) Belterület.
- 5.) 093 / 13; 094 / 3.
- 6.) 0204 / 2.

régészeti érdekű terület:

Mivel a nyilvántartásban szereplő lelőhelyek többségének a kiterjedése a felszíni jelenségek alapján csak hozzávetőlegesen volt megállapítható, a környezetüket, továbbá azokat a területeket, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján jelenleg ismeretlen lelőhelyek feltételezhetők, régészeti érdekű területként kell kezelni.

Az ismert és nyilvántartott hedrehelyi régészeti lelőhelyek a Gyöngyös-patak és a belterülettől keletre, a Bordás-, illetve Csontos-rét között folyó patak völgyéből

kiemelkedő dombok oldalán és tetején helyezkednek el. Egy lelőhely a Böczör-mezőn eredő, már jórészt kiszáradt kis patak felett található. A hasonló adottságú területek alkalmasak voltak az emberi megtelepedésre. Ezért az összes patak, árok és vízfolyás völgye melletti 4–500 m széles sáv a bel- és külterületen egyaránt, a jelenleg ismert lelőhelyeken kívül is, régészeti érdekű terület.

h.) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, azon belül többnyire szántás, belterületen a fokozott emberi tevékenység) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti.

A lelőhelyek megoszlása művelési ágak szerint			
Művelési ág	Lelőhelyek száma	%	Megjegyzés
Szántó	2	33	
Gyep, rét	1	17	
Erdő	1	17	
Belterület	3	50	

(Egyik lelőhely két területhasználati ág között oszlik meg, ezért a lelőhelyek számának és a százalékuknak az összege magasabb az összes lelőhely számánál és 100 %-nál.).

A régészeti lelőhelyeket a talajművelés és a különböző belterületi tevékenység súlyosan károsította és továbbra is veszélyezteti. Az ismert lelőhelyek esetében a tájékozatlanság és a tájékozódás lehetőségének elmulasztása (!) következtében ez már eddig is nagyfokú pusztítást okozott. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgatásos művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisüléshez vezet.

2. Változtatási szándékok

a.) településhálózati és tájhasználati változás

A Megbízótól kapott információ szerint nincs régészeti lelőhelyet érintő településhálózati és tájhasználati változtatási szándék.

b.) településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás

A Megbízótól kapott információ szerint nincs régészeti lelőhelyet érintő településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változtatási szándék.

c.) infrastrukturális változás

A Megbízótól kapott információ szerint nincs régészeti lelőhelyet érintő infrastrukturális változtatási szándék.

d.) népesség, életmód, társadalom, kultúra változása

Nem kaptunk erre vonatkozó adatot.

3. Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok)

a.) történeti településhálózati következmények

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

b.) természeti, táji hatások

A régészeti lelőhelyekre új természeti vagy táji hatások nem várhatók.

c.) településkép feltárulásának változásai

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

d.) régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

A Hedrehely község területére eső nyilvántartott és azonosított lelőhelyek kivétel nélkül a patak völgyeket követő dombvonulatokon helyezkednek el. A fentebb körvonalazott régészeti érdekű területeken is számolni kell jelenleg nem ismert régészeti lelőhelyek váratlan előkerülésével. A nyilvántartott lelőhelyek fele esik külterületre. Ezek egy része szántó (6. és részben az 5. lelőhely) így régészeti szempontból veszélyeztetett. Egy lelőhely (1. sz.) erdőben van, ami jelenleg védeltséget nyújt, de egy esetleges erdőirtás és telepítés veszélyeztető tényezőt jelent. A három belterületi lelőhely (2–4. lelőhely) a fokozott emberi tevékenységek károsító következményeinek van kitéve.

Jelenleg nem tartjuk szükségesnek a fokozott régészeti védelemre tett javaslat megfontolását egyik lelőhely esetében sem. A jövőben esetleg felmerülő igényrel kapcsolatban felhívjuk arra a figyelmet, hogy a védelemre bárki nyújthat be kezdeményezést a KÖH területileg illetékes irodájához vagy a KÖH Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóságához. A szükséges jogi eljárásról a KÖH tud további információval szolgálni.

A helyi, önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben van értelme és létjogosultsága, ha az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantál. Ez különösen a régészeti érdekű területek esetében jelenthet átmeneti megoldást arra az időszakra, amíg az érintett terület régészeti lelőhellyel való érintettsége egyértelműen kiderül, de a miniszteri rendeletben megjelenő védeltség kimondásáig a veszélyeztetett területen is átmeneti megoldást jelenthet. A településen helyi védelemre jelenleg nem javasolunk területeket, de az összes lelőhely esetében a teljes építési tilalom kimondása jelentősen segítené a régészeti örökség elemeinek a jövő generációi számára való fennmaradását.

Bár több lelőhely esetén megállapítható annak veszélyeztetettsége és hosszú távon való károsodása, esetleges feltárásuk tervezését egyik esetben sem javasoljuk. Beruházások esetén azonban megelőző régészeti kutatásra lehetőség van a nyilvántartott lelőhelyeken, régészeti érdekű területeken vagy a községhez tartozó

bármely, régészeti nem nyilvántartott területen pedig újabb régészeti emlékmány előkerülése esetén mentő feltárás végzése szükséges.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) értesíteni kell (ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeum értesítésével párhuzamosan). Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, mely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése.

A régészeti lelőhelyek megmaradása nagyban függ attól, hogy a jelenlegi veszélyeztetés folytatódik-e, vagy a lelőhellyel érintett földrészteléken más, bolygatással nem járó művelésre vagy hasznosításra térnek át. A szántás – különösen a mélyszántás, a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű^{*} használat során pedig teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezekben a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja: javasolt a gyep művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés utáni kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. A gyep, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A lakott vagy más módon beépített területeken az emberi tevékenység az átlagosnál is jobban veszélyezteti a földben rejlő régészeti emlékmányt. A 2–4. lelőhely esetében ezért külön figyelmet kell fordítani a területhasználattal kapcsolatos bármilyen, akár minimális változtatásra is.

Bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, meliorizáció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépítés, stb.) jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a Hivatal előzetes szakhatósági engedélyéhez kötöttek. A Hivatal saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel (pl. a beruházó költségére történő megelőző feltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével) engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet. Mindezek alapján a lelőhelyekkel érintett területeket érdemes a gazdasági/ipari vagy építési területek kijelölésénél mellőzni.

A Megbízótól kapott tervezés közbeni szóbeli információ szerint nem érint régészeti lelőhelyet tervezett változás. **A terv módosulása esetén a végleges változat elfogadása előtt észrevételeinket is értelemszerűen módosítanunk kell.** Általában legcélszerűbb a létesítmények számára régészeti szempontból nem érintett területet kijelölni. Régészeti lelőhelyre tervezett helyen történő megvalósításhoz mindenképp a Hivatal szakhatósági hozzájárulására van szükség. Még abban az esetben is, ha igazolható, hogy a beruházás máshol nem, vagy csak a költségek aránytalan megnövekedésével valósítható meg, a Hivatal hozzájárulása akkor is csak megfelelő kikötésekkel (próbafeltárás, teljes megelőző feltárás stb.) várható. Ennek idő- és pénzbeli vonzatával ezért már a tervezéskor számolni kell.

A jövőben esetleg felmerülő szándékokkal kapcsolatban azonban megjegyzendő még, hogy kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése is többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. rigolírozás, szőlőirtás, új ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás) a lelőhelyek részbeni bolygatásával vagy megsemmisítésével járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosítását ezért javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzéséhez kötni.

A belterületi, vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, melyek a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygatják (pl. ház-, pince-, vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítást, fásítás, árokásás, útépítés, stb.), ugyancsak veszélyeztető forrásnak minősülnek. Ezért a jövőben a beépített területeken esetleg lokalizált lelőhelyek területén az ilyen jellegű beavatkozásokat (a

talaj bolygatásának mértékétől függetlenül) a KÖH előzetes engedélyéhez kötik a jogszabályok.

A régészeti érdekű területek közül a belterületen elhelyezkedőkre különösen vonatkoznak az előző bekezdésben leírtak. A külterületen fekvő régészeti érdekű területek esetében a hatások is nehezebben kalkulálhatók. Nem tudni például, hogy egy adott területen a felszín azért nem tartalmaz jelenleg lelőhelyre utaló leleteket, mert a bolygatás nem érte el eddig az ehhez szükséges mértéket, vagy éppenséggel már teljesen megsemmisítette a jelenségeket. A jelen használatától ezért eltérni nem kell, jelenségek, vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a Hivatalt is, hogy a lokalizáció alapján a lelőhelyet fel tudja venni a nyilvántartásába. A lelőhely jellegétől függően a további teendőket a Hivatal tudja majd meghatározni. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleges útépités, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése. Az elsősorban úgy nevezett non-destruktív metodológiák (légi fényképezés, teljes felületet érintő szisztematikus terepbejárás, geofizikai felmérés), esetleg szondázó kutatások alkalmazásával a lelőhelyek azonosítása, kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített hatásvizsgálat révén ugyanis elkerülhető, hogy a terv az engedélyezési fázisban a Hivatal által elutasításra, vagy nem várt mértékben módosításra kerüljön. A hatásvizsgálat beruházó általi elkészíttetését ugyanakkor a jogszabályokban meghatározott esetekben a Hivatal is elrendelheti. Egy-egy konkrét tervezés megkezdésekor ezért mindenképp értesíteni kell a KÖH területileg illetékes irodáját.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen is leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

A lelőhelyek közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

e.) történeti térbeli rendszerek alakulása

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

f.) műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

g.) műemlékek megújításának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

h.) településkarakter változásának hatásai

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

i.) környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

j.) folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható lenne, ha a területeken a talajművelést a már felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (KÖH, Megyei Múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb vagy utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

k.) kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A jogszabályok nem írnak elő kárenyhítési vagy ellentételezési kötelezettséget arra az esetre, ha egy terület tulajdonosát az előírások vagy a jogszabályból eredő kötelezettségei miatt hátrányok érik. Ugyanakkor a kárpótlás lehetőségét nem is zárja ki semmi, így ez minden esetben az érintett felek megegyezésétől függ.

A régészeti lelőhellyel érintett ingatlanok esetében megvizsgálandó annak lehetősége, hogy a Nemzeti Földalapba való felajánlásért cserébe onnan másik, azonos értékű ingatlan formájában történjen ellentételezés.

Összefoglaló

A Hedrehely területén nyilvántartott régészeti lelőhelyek a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai. Bármilyen településszerkezeti, területhasználati változtatás, infrastrukturális vagy egyéb beruházás tervezése esetében kiemelt figyelmet kell fordítani a földben rejlő régészeti emlékanyagra, legyen szó nyilvántartott régészeti lelőhelyről vagy régészeti érdekű területéről. A kedvező településföldrajzi adottságok miatt régészeti leletek váratlan előkerülése a település területének nagy részén várható, ez esetben pedig mindenki részéről elvárható a törvények tiszteletben tartása és a nemzeti kulturális örökség iránti megfelelő megbecsülés.

Akárcsak a belterület esetében, a külterületi fejlesztések tervezésénél is érdemes figyelembe venni a nyilvántartott lelőhelyeket, az itt előkerülő régészeti emlékek léte, illetve szükségszerű feltárása ugyanis lelassíthatja vagy megakadályozhatja a tervbe vett beruházások létrejöttét. Tanácsos tehát a régészeti lelőhelyeket és régészeti érdekű területeket kihagyni a nagyobb szabású fejlesztési tervekből. Amennyiben ez nem lehetséges, hosszan elhúzódó feltárásokkal kell számolni.

Régészeti érintettség és a tervezés:

A talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, belterületbe vonni kívánt új területek, gazdasági hasznosításra kiszemelt területek, egyéb beépítésre szánt területek, ill. az erdősíteni vagy vízzel elárasztani tervezett földrészletek és a feltörsésre kijelölt rétek. Ezeken a területeken beruházás tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a Hivatal előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területen időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, illetve hogy az adott beruházás megvalósításához hozzá fog-e járulni, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A Hivatal állásfoglalásának kialakításához a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A község területén időközben előkerülő lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt

minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész

“Régészeti érintettség esetén a 2001. évi LXIV. törvény és a hozzá kapcsolódó végrehajtási rendeletek alapján kell eljárni.

A fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyeken a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal az adott ügy típusától függően hatóság vagy szakhatóság.

Minden nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintő, a talaj bolygatásával járó tevékenység, továbbá művelési ág. megváltoztatásának szándéka. (különösen gyep. feltörése vagy tuskózás) esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági) engedélye szükséges.

A régészeti érdekű területeken tervezett munkálatok esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt véleményező szervként kötelezően be kell vonni még a tervezés fázisában.

Minden olyan esetben, amikor lelet vagy jelenség kerül elő, a területileg illetékes múzeumot és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt értesíteni kell és a továbbiakban a múzeum nyilatkozatának megfelelően kell eljárni.

Régészeti lelőhelyeken a nagy felületeket érintő beruházások előtt a Hivatal hatásvizsgálat készítését írhatja elő.

A régészeti örökséget érintő kérdésekben a rendezési tervhez készített hatástanulmányban foglaltak az irányadók.”

Budapest, 2005. október 14.

dr. Torma István

NYILATKOZAT

Alulírott, **Torma István**, régész, nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II. 20.) NKÖM rendelet 6. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben (a régészeti lelőhelyvédelem szakterületen), valamint a nevezett jogszabályi hely (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: 452/1964. (ELTE-BTK)

Szakértői engedély száma: 2.2.2/19/2002. Sz-20/2002. (NKÖM)

Az általam ellenjegyzett örökségvédelmi hatástanulmány (Hedrehely), illetve annak általam jegyzett részei az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készültek, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Budapest, 2005. október 14.

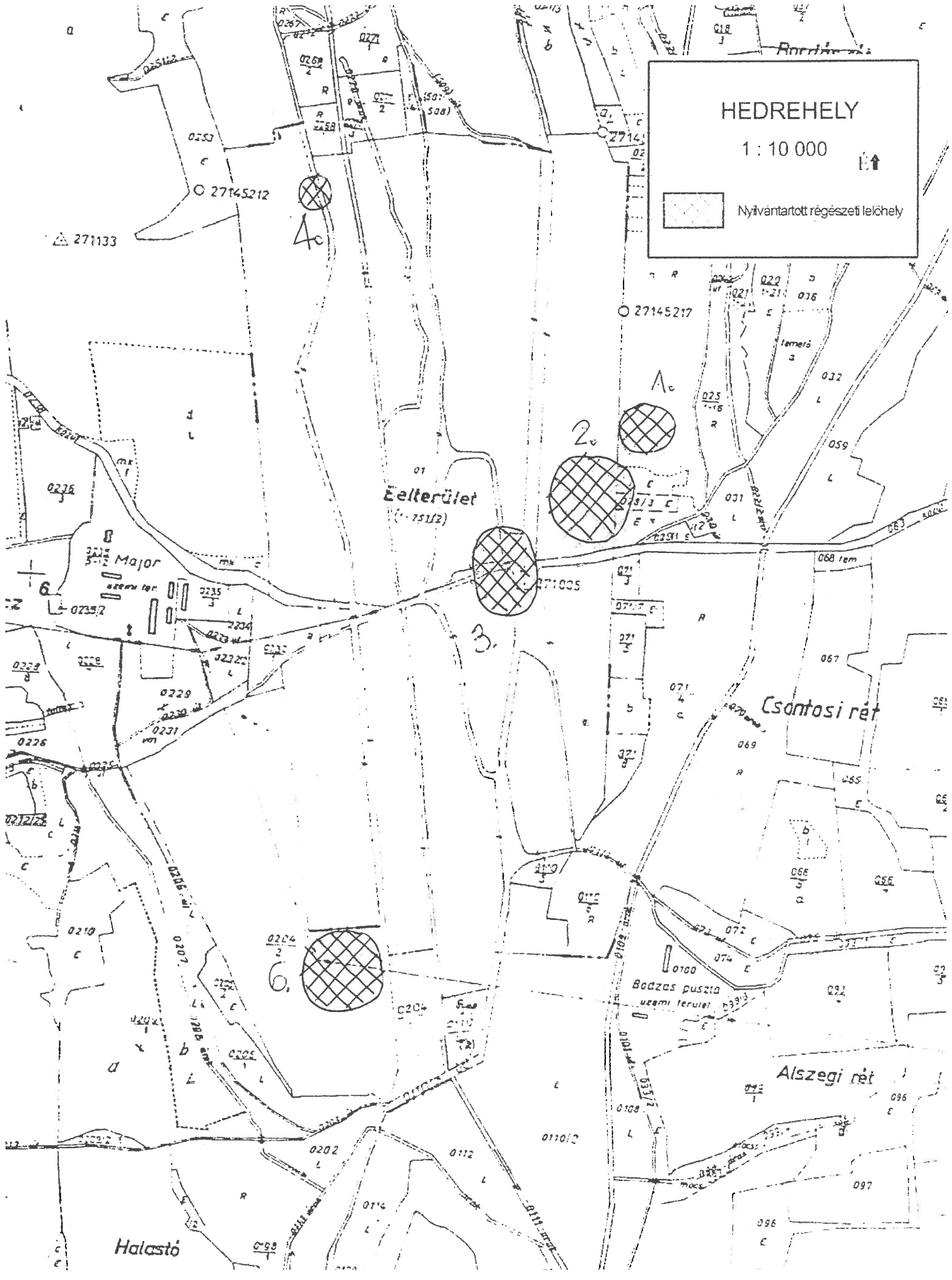
dr. Torma István

HEDREHELY

1 : 10 000

Nyilvántartott régészeti lelőhely

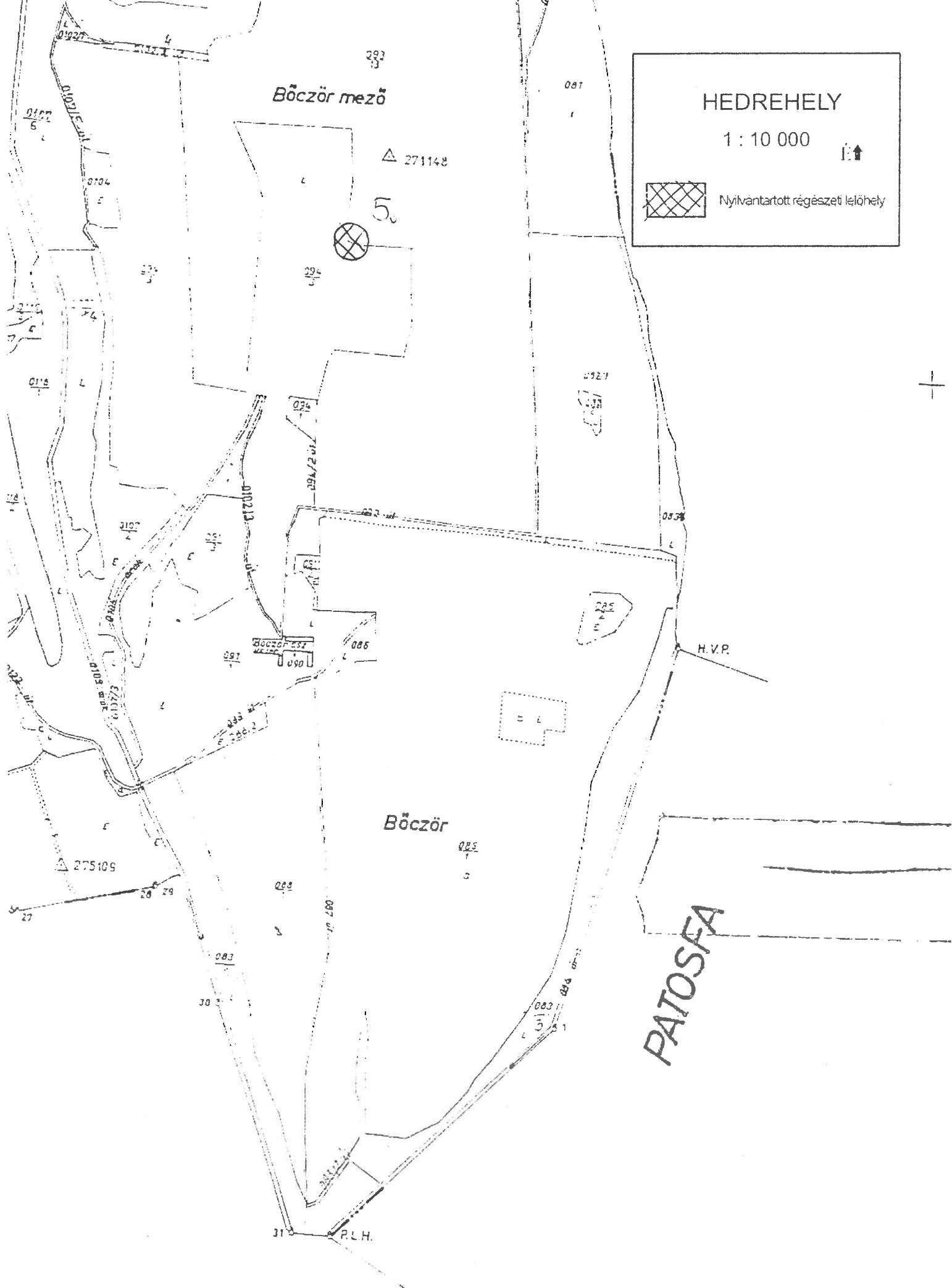

HEDREHELY

1 : 10 000

↑

 Nyilvántartott régészeti lelőhely

1. számú melléklet

Hedrehely község műemlékei, helyi védett épületei és régészeti területei.

Műemlékek :

Megnevezés :	Cím :	HRSZ :	Műemléki törzsszám :
1./Ferencs kolostorrom (feltáratlan).	Szabadság u. 3.	54	M III 4467

Műemlék környezet :

1./ Ferencs kolostorrom : HRSZ :53/1, 53/2, 55, 126, 127, 128, 129

Helyi védett építmények : H1 = teljes körű védelem, H2 = épület, építmény részlet

Megnevezés :	Cím :	HRSZ :	Védettség :
1./ Ref. templom	Főtér	143	H1
2./ Lakóház és iroda	Kossuth u. 66.	145	H1
3./ Lakóház	Kossuth u. 2	51	H1
4./ Lakóház	Kossuth u. 7.	46	H1
5./ Lakóház	Kossuth. u 12	41	H1
6./ Lakóház	Kossuth u. 15	38	H1
7./ Lakóház	Kossuth u 19	34	H1
8./ Iskola épülete	Szabadság u. 3.	54	H1
9./ Iroda, lakóház	Szabadság u. 9	60	H1
10./ Lakóház	Szabadság u. 10	61	H1
11./ Lakóház	Szabadság u. 13	64	H1
12./ Lakóház	Szabadság u. 14	65	H1
13./ Lakóház	Szabadság u. 24	76	H1
14./ Lakóház	Szabadság u. 25	77	H1
15./ Lakóház	Szabadság u. 56	107	H1
16./ Lakóház	Szabadság u. 63	114	H1
17./ Lakóház	Petőfi S. u. 4	310	H1
18./ I. világháborús emlékmű	Kossuth u,	144	H1
19./ Csokonai szobor	Szabadság u. 73	124	H1
20./ Kereszt	Petőfi S. u.	328	H1
21./ II. világháborús emlékmű	Főtér	137/2	H1

Helyi természetvédelmi fák, fasorok :

- 1./ Hársfasor, Kossuth L. u. 66 számú ház előtt.
- 2./ Hencse felé vezető összekötő út melletti fasor

Régészeti területek :

- 1./ Temető környék : HRSZ : 020/1-21, 021/1-24, 036, 025/1-18
- 2./ Kolostor : HRSZ : 028/1, /3, **54**, 55-58, 93/2, 159.
- 3./ Templom környék : HRSZ : 52, 53/1, /2, 137/1, /2, 138, 140, 142/1, /2, 143, 144, 159.
- 4./ Petőfi utca : HRSZ : 206-208, 307, 346-349
- 5./ Böczör mező : HRSZ : 093/13, 094/3
- 6./ Rákóczi út vége : HRSZ : 0204/2

Kaposvár, 2005. júl. 5.

Dr. Stadler József
okl.ép.mérnök
É-1 14-0018

DR. STADLER JÓZSEF
okl. ép. mérnök, vezető tervező
Ép. kamara: É-1-14-0018
KAPOSVÁR
Hunyadi u. 70. Tel.: 82 512-816

Tervezői nyilatkozat.

Alulírott Dr. Stadler József okl. ép. mérnök, építész vezető tervező nyilatkozom, hogy Hedrehely Község Kulturális Örökségvédelmi Vizsgálatát és Tanulmánytervét az örökségvédelmi jogszabályoknak és a hatósági előírásoknak megfelelően készítettem, és az előírt tervezői jogosultsággal rendelkezem.

Kaposvár, 2005. 09. 20.

Dr. Stadler József
okl. építészmérnök
É-1 14-0018

•

STADLER ÉPÍTÉSZ IRODA

7400 Kaposvár, Hunyadi J. u. 70.

Tel./Fax: 82/512-816

Adószám: 73604923-2-34

HEDREHELY KÖZSÉG HELYI ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK VÉDELME.

Műemlékek :

1./ Ferences kolostorrom, Szabadság u. 3. HRSZ : 54 Műemléki törzsszám : M III 4467
(Feltáratlan műemlék, felépítménye nincs, lényegében régészeti terület.)

Műemlék környék :

HRSZ : 53/1, 53/2, 55.

Helyi védett épületek, építmények :

1./ Ref. templom,
HRSZ :143

Főtér,
H1

H1 = teljes körű védelem

H2 =épület, építmény részlet,

2./ Lakóház, iroda
HRSZ : 145

Kossuth u. 66
H1

3./ Lakóház,
HRSZ : 51

Kossuth u.2
H1

4./ Lakóház és iroda
HRSZ : 46

Kossuth u. 7
H1

A homlokzat helyreállított, a tetőhéjjazat cserépfedésként történő átépítésére lenne szükség.

Az épület felújított állapotában az eredeti homlokzat arányait és díszzeit megtartotta.

5./ Lakóház
HRSZ : 41

Kossuth u. 12
H1

Az épület eredeti tömegarányát és homlokzatát őrzi, az északi homlokzat vakolása szükséges.

6./ Lakóház
HRSZ : 38

Kossuth u. 15
H1

Az épület felújított épülettömege a hagyományos lakóépület típust mutatja be. A befalazott verandát ki kellene bontani eredeti állapotára.

7./ Lakóház
HRSZ : 34

Kossuth u. 19
H1

A lakóház eredeti épülettömege megmaradt, az utcai homlokzatot azonban átalakították. Az eredeti homlokzat helyreállítása lenne indokolt.

8./ Iskola épülete
HRSZ : 54

Szabadság u. 3.
H1

A műemlék telken lévő épület sajátos épület tömege miatt külön védeltséget is érdemel. A felújítás az eredeti állapot figyelembe vétele mellett történt.

9./ Iroda, lakóház
HRSZ : 60

Szabadság u. 9.
H1

Felújított, a díszítéseket kissé túl hangsúlyozó épület.

10./ Lakóház
HRSZ : 61

Szabadság u. 10
H1

Hagyományos tömegét őrző felújítandó épület.

11./ Lakóház Szabadság u. 13
HRSZ : 64 H1

„Fordított” tömegű polgári ház, eredeti arányait és homlokzatát megőrizte, felújítása folyamatban van.

12./ Lakóház Szabadság u. 14
HRSZ : 65 H1

A fák között takart polgáris épület helyreállítva. A község hagyományos lakóház típusát tükrözi.

13./ Lakóház Szabadság u. 24.
HRSZ : 76 H1

Az egykor jómódú paraszt lakóház típusa amely felújításra szorul, amely kapcsán az eredeti tömeget és díszeket meg kell őrizni.

14./ Lakóház Szabadság u. 25.
HRSZ : 77 H1

Polgárház típusú lakóépület, amely tömegét és eredeti homlokzati arányait megőrizte. A tetőhéjjazat az épület látványát rontja, cserépfedésre kellene cserélni.

15./ Lakóház Szabadság u. 56.
HRSZ : 107 H1

Igényes polgárházak típusai a lakóépületek, ahol eredeti tömegüket, homlokzati arányokat és a nyílások osztásait is megőrizték és az épületek gondozottak. A Szabadság u 56-os épület palázását lenne célszerű cserélni cserépre.

16./ Lakóház Szabadság u. 63
HRSZ : 114 H1

17./ Lakóház,
HRSZ : 310

Petőfi S. u. 4.
H1

Az épület felújítást igényel

18./ I. világháborús emlékmű Kossuth u.
HRSZ : 144 H1

19./ Csokonai szobor Szabadság u. 73
HRSZ : 124 H1

20./ Kereszt Petőfi S. u
HRSZ : 328 H1

**21./ II. világháborús emlékmű
HRSZ : 137/2**

**Főtér
H1**

Helyi természetvédelmi fák, fasorok :

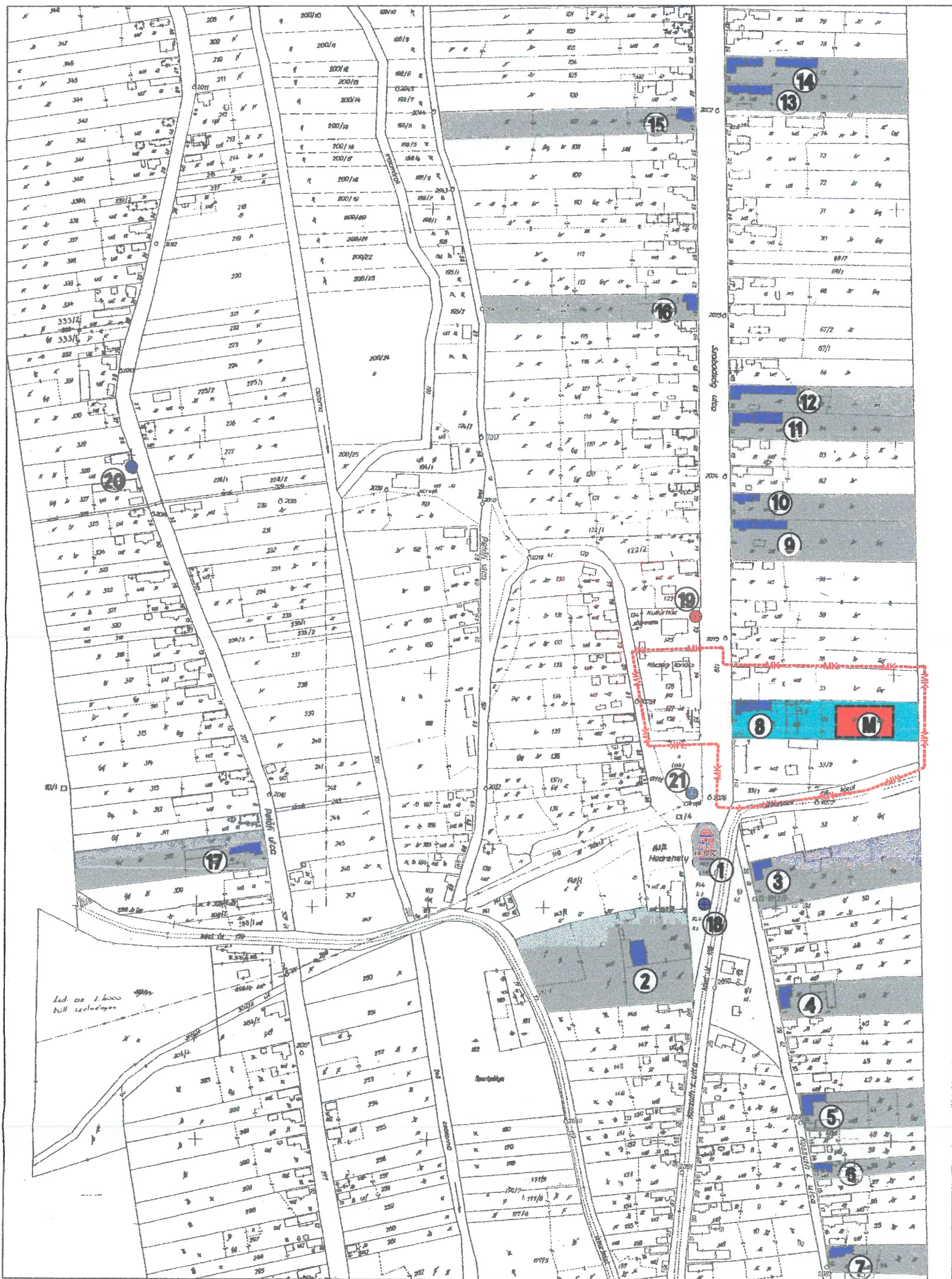
1./ Hársfasor Kossuth u. 66 előtt

2./ Hencsei út menti fasor

HEDREHELY KÖZSEG
TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVE
BELTERÜLET
HELYI ÉPÍTÉSZETI ÉRTEKVEDELEM
M = 1 : 4.000

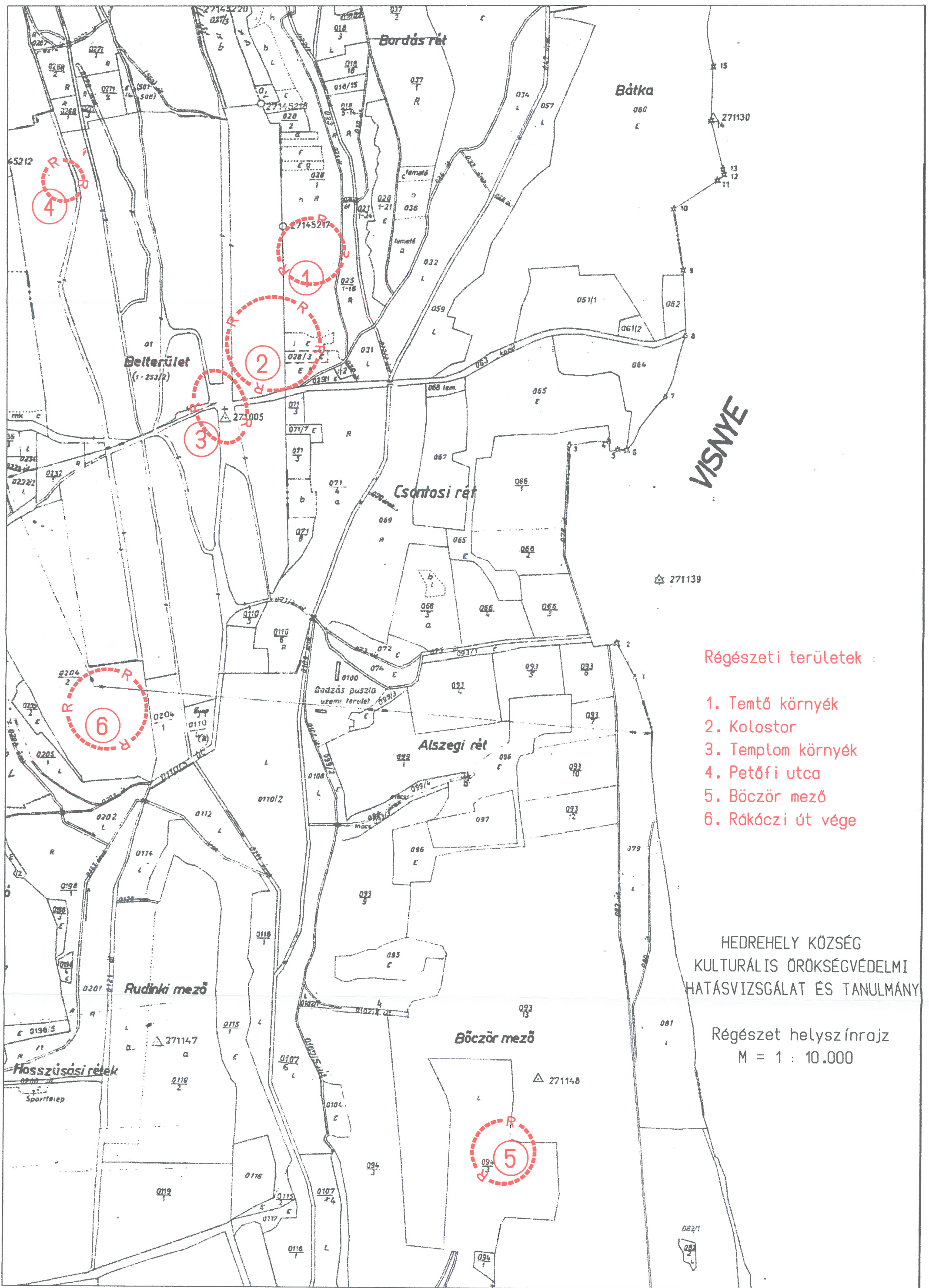
JELMAGYARAZAT :

- MOEMELET ÉPÜLET TELKE
- MOEMELET ÉPÜLET
(FELTARTÁTLAN)
- MOEMELETI KÖRNYEZET
- HELYI VÉDETT ÉPÜLET TELKE
- HELYI VÉDETT ÉPÜLET
- HELYI VÉDETT ÉPÍTMÉNY SORSZÁMA

DR. STADLER JÓZSEF
E-1 14-0018/2001

STADLER PÉTER
E-3 14-0172

HV-1

VISNYE

Régészeti területek :

- 1. Temető környék
- 2. Kolostor
- 3. Templom környék
- 4. Petőfi utca
- 5. Böczör mező
- 6. Rákóczi út vége

HEDREHELY KÖZSÉG
KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSVIZSGÁLAT ÉS TANULMÁNY

Régészet helyszínrajz
M = 1 : 10.000